

**РЕАЛІЗАЦІЯ СЕМАНТИЧНОЇ МОДЕЛІ
«ФІЗИЧНІ ТА ЕМОЦІЙНІ СТАНИ ЛЮДИНИ – СВІТІННЯ»
У ГЕРМАНСЬКИХ І СЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ**

І. О. Прищепчук, аспірант,

Київський національний лінгвістичний університет,

вул. Велика Васильківська, 73, Київ, 03680, Україна

E-mail: irynapry@ukr.net

Визначення семантичних закономірностей розвитку лексичного складу мов на всіх етапах їхнього становлення є одним із пріоритетних напрямків сучасного порівняльно-історичного мовознавства.

У статті описано моделі семантичного розвитку лексем з поняттєвим компонентом “світло” у германських та слов'янських мовах, у яких значення світіння походить від значення фізичних чи емоційних відчуттів людини, при цьому визначено мотиваційну основу семантичних трансформацій. Семантичні ланцюжки описано на осі “праїндоевропейська мова – давні мови – сучасні мови”. Використання зіставного методу уможливило виокремлення спільного та відмінного у мовах зазначених груп.

Ключові слова: *семантична модель, мотиваційна основа, індоєвропейська праоснова, рефлекс*

Інтерес до опрацювання семантичних законів у вимірі діахронії є як результатом впливу принципу антропоцентризму, що панує у сучасній лінгвістиці, так і закономірним етапом розвитку порівняльно-історичного мовознавства. Лексема у повноті своїх семантичних реалізацій все частіше вивчається у координатах “діахронія – синхронія”. При цьому зміни у значенні певної лексеми повинні бути вивчені на всіх етапах її становлення або принаймні на тих, де відбулися суттєві значеннєві зсуви. Так, Л. П. Дронова наголошує на некоректності дослідження, у якому семантична реконструкція замінена етимологічним аналізом, а значення праоснови безпосередньо пов'язується зі значенням сучасного її рефлекса, оскільки сучасні мови від прамовного стану відділені тисячоліттями [1]. Крім того, порівняльно-історичне мовознавство тяжіє до опрацювання семантичних законів, які можуть бути зіставлені за критерієм надійності із законами фонетичними, та сприяти появі нових етимологічних рішень.

Лексика світіння в аспекті її історичного розвитку та механізми утворення світлової семантики неодноразово ставали об'єктом наукового інтересу лінгвістів. У своїх етимологічних розвідках В. В. Левицький приділяє значну увагу зв'язку значень голосу, руху та світла [2, с. 114, 527]. Російські світлолексеми на тлі їхніх індоєвропейських когнатів вивчала російська дослідниця О. В. Царгородцева, проте зіставлення схем їхнього розвитку в окремих мовах лінгвістка не пропонує, обмежуючись лексикою, що походить від праїндоевропейських основ зі значеннями “світити”, “сяяти”, “блищати” [3].

Опрацьовуючи семантичні моделі виникнення світіння у германських та слов'янських мовах виокремлюємо центральні моделі, де значення світіння зберігається від праїндоевропейської доби, зазнаючи певних модифікацій, які стали фокусом дослідження О. В. Царгородцевої, а також такі, де праоснови зі значенням фізичної дії стали джерелом утворення значення світла, що є периферійними та частково висвітленими у працях В.В. Левицького, а предметом статті є моделі, де значення світіння утворене від значення фізичного чи психічного стану людини, які ще не розглядалися у лінгвістичній літературі у типологічному та зіставному аспектах, що забезпечує **наукову новизну** дослідження.

Мета статті – здійснити семантичну реконструкцію світлолексем германських та слов'янських мов, що походять від індоєвропейських праоснов чи давніх форм зі

значенням фізичного та емоційного стану людини, описавши семантичні ланцюги їхніх трансформацій на осі “прамова – давні мови – сучасні мови”, та здійснити зіставний аналіз опрацьованих семантичних схем.

Об’єктом дослідження є лексика світіння сучасних германських та слов’янських мов, індоєвропейські праоснови та давні лексеми, від яких вона походить.

Для здійснення дослідження використано **порівняльно-історичний метод** з його прийомами етимологічного аналізу, семантичної реконструкції та семантичних ланцюжків, а також **зіставний метод**, де за третій член зіставлення беремо ідеалізовану семантичну схему, однією з ланок якої є лексична одиниця зі значенням фізичного відчуття чи емоції. Застосовуючи метод семантичних ланцюжків, враховуємо положення, постульовані Г. Гьорі та І. Хегедуш, про те, що вивчення механізму утворення значення передбачає виділення мотиваційної основи [4].

Лексеми, що мають значення світіння у сучасних германських та слов’янських мовах, які розвиваються за схемою “*фізичний чи емоційний стан людини – світіння*”, не є кількісно репрезентативними, а швидше обмежені кількома випадками, проте вони становлять значний науковий інтерес для вивчення як загальних семантичних знаків, так і типології змін у діяхронії.

Низка семантичних перетворень характеризує розвиток англійськ. *to dazzle* “засліплювати, яскраво світити”, яке утворюється за допомогою суфікса *-l-* від дієслова *to daze* “дивувати, вражати”, праіндоєвропейський етимон якого В. В. Левицький реконструює як **dhē-/dhə-* “мучити”. Праіндоєвроп. **dhē-/dhə-* “мучити” у прагерманській мові утворює основу **dēs-/das-* “в’ялий, слабкий”, рефlekсами якої є давньоісландськ. *dāsi* “в’ялий, ледачий”, *dasa*, *dasask* “ставати в’ялим”, від якого безпосередньо походить середньоанглійськ. *dasen* “дивувати, приголомшувати”, продовжене в англійськ. *to daze* “дивувати, вражати, приголомшувати” та англійськ. *to dazzle* “засліплювати”, “вражати блиском”, англійськ. *dazzle* “засліплення”, “сліпучий блиск”. З наведеного етимологічного матеріалу бачимо, як значення “в’ялий” переходить у значення “вражати, приголомшувати”, а саме “робити в’ялим, втомленим, дивувати до втрати контролю над фізичними відчуттями”, згодом асоціативно утворюючи значення “засліплювати”, тобто вражати до втрати людиною контролю над зоровими відчуттями, а на основі значення засліплення з’являється значення блиску. Як і в українському *ятріти*, описаному нижче, семантичні переходи відбуваються від суб’єктивної семантики до об’єктивної, а семантична модель має такий вигляд: “*мучити – в’ялий – робити в’ялим – приголомшувати, вражати – засліплювати – сліпучий блиск*”, де значення блиску безпосередньо пов’язане не зі значеннями архетипу, а з семантикою зорових відчуттів [5, р. 404; 6, р. 154; 7, с. 142].

Наведемо інші приклади походження семантики світла як результату зсуву “*зорові відчуття – світіння*”. Описаний нижче випадок відрізняється від семантичної схеми розвитку англійськ. *to dazzle*, оскільки у ньому значення світла походить від значення зорових відчуттів, що мають позитивну конотацію. Йдеться про англійськ. *sheen* “сяйво, блиск” від праіндоєвроп. **(s)qeu-*, **(s)qēu-* “дивитися, сприймати” (у реконструкції Ю. Покорного також ‘відчувати’ та ‘чути’), континуантами якого є прагерм. **skauni* “помітний” (у реконструкції Г. Крунена прагерм. **skauni* “гарний”) та давньоангл. *scēne* “гарний”. Значення “гарний” Г. Крунен виводить від значення “той, на якого хочеться дивитися (watchable)” (зіставимо з німецьким когнатом *schön* “гарний”) [5, р. 1433; 7, р. 441; 8, р. 587 – 588]. Семантичний ланцюг розвитку англійськ. *sheen* “сяйво, блиск” вибудовуємо у такому вигляді: “*сприймати – дивитися – той, на якого хочеться дивитися – гарний – блискучий, світлий – м’яке світло*”.

Описані вище схеми можна об’єднати у межах моделі “*фізичне сприйняття – світіння*”, у межах якої розглянемо нідерландськ. *tintelen* ‘колотися (про тактильні відчуття)’, ‘виблискувати’, значення світіння для якого зафіксоване з середньонідерландського періоду. Походження дієслова вважається нез’ясованим,

проте співвідносним йому визначають англійськ. *to tinkle* “дзвонити у дзвоник” від маловживаного англійськ. *to tink* з тим самим значенням, що мають звуконаслідувальне походження. Можлива семантична схема виглядає наступним чином: “звуконаслідувальня – щипати, колоти (про фізичні відчуття людини) – виблискувати”. Описані переходи не суперечать типологічним особливостям утворення світіння як результату перенесення із однієї чуттєвої сфери людини на іншу, у випадку нідерландськ. *tintelen* “мілесні відчуття – зорові відчуття”, в основі якого, можливо, лежить рух, повторення, вібрація, чим можна пояснити зв’язок значень “дзвонити” та “колоти” [9, etymologiebank.nl/trefwoord/tintelen].

Як семантичну субмодель “внутрішній запальний процес – світіння” визначаємо низку семантичних перетворень українського дієслова *ятрити* “палати, горіти, яскраво світити”, яке словотвірно пов’язане з *ятрити* “спричиняти запалення, біль, подразнення”, українськ. *ятритися* ‘не загоюватися (про рану)’, ‘гноїтися’. Дієслово походить від праслов. *jetriri* (ǣtriti), континуанти якого мають семантику фізичних відчуттів людини, як-от сербохорв. *jetritи*, *jetritи* “боліти, набрякати”, польськ. *jątrić* чи чеськ. *jitřiti* “ятритися, гноїтися”, старослов. **обатрिति** “розпалити”. Слов’янські дієслівні континуанти походять від праслов. *jetro* (ǣtro) “печінка, нутроці”, і у значеннях рефлексів зовнішні прояви хвороби уявляються як вияви внутрішнього процесу. Отже, схема розвитку значення світіння українського дієслова *ятрити* “палати, горіти, яскраво світити” набуває такого вигляду “нутроці, печінка – запальний внутрішній процес – боліти, гноїтися – розпалювати – світити” [10, с. 562 – 563; 11, с. 71-72; 12, с. 660]. Вважаємо, що значення світіння безпосередньо мотивоване не значенням фізичного відчуття болю від запалення, а формується у дієслова *ятрити* на основі зсуву “горіти – світити”, а от семантика горіння мотивована аналогією між внутрішнім почуттям печії та явищем навколишньої дійсності, а саме горінням. В описаному семантичному ланцюжку суб’єктивні та об’єктивні значення плавно переходять одне в одне у конкретних значенневих зсувах (“об’єктивне – суб’єктивне” – “внутрішній орган – боліти”, “суб’єктивне – об’єктивне” – “гноїтися, боліти, пекти – горіти”, “об’єктивне – об’єктивне” з прозорою мотивацією взаємозв’язку фізичної природи явищ “горіти – світити”).

Семантична реконструкція наведеної праслов’янської форми не позбавлена альтернативних етимологічних тлумачень. Зокрема, Ю. Покорний пов’язує походження слов’янських дієслів з праїндоевроп. **aitr* “горіти”, **ait-ro* “гіркий”, проте у слов’янських етимологічних джерелах така гіпотеза вважається менш вірогідною [8, р. 17].

Прозорий ономазіологічний мотив втрати інтенсивності лежить в основі схеми, яка буде описана нижче для болгарського дієслова нерівного тьмяного світіння. Окреслена семантична модель є аломорфною як на тлі германського, так і слов’янського мовного матеріалу, оскільки основний значенневий зсув “виснажувати – мерехтіти” через значенневу ланку зменшення інтенсивності ознаки не є типовим, а зафіксований тільки у болгарській (дієслова, прикметники, іменники), польській та чеській мовах (у прикметниках)

Йдеться про болгарське дієслово *междука* “мерехтіти, слабо світити” та пов’язані з ним словотвірно *мъждее* “мерехтіти”, *мъждеее* “мерехтіння”, *мъжделив* “тьмянний”, *мъжделивост* “тьмянність”. Відсутність когнатів за межами балто-слов’янського мовного простору ускладнює реконструкцію праїндоевропейського архетипу. У болгарській етимології зазначені лексеми вважаються когнатами давньосканд. *meurr* “слабкий, безсилий, виснажений”. Семантичний ланцюжок починаємо від праслов. **mьditi*, **mьdjā*, від якого також виводять староболгарськ. *мьдыль* “ледачий, повільний”, російськ. *медленный* “повільний”, чеськ. *mdly* “в’ялий, стомлений”, а також “слабкий (про світло)”, польськ. *mdly* ‘такий, що викликає нудоту, прісний’, ‘тьмянний, туманный, блідий, слабкий’ від старопольськ. *mdly* ‘слабкий, кволий, безсилий’. Значення праслов. **mьdēti* реконструюють як “бути слабким, змученим”, а праслов. **mьditi*, **mьdjā* та **mьdēti* розглядаються як варіанти

однієї праоснови, звідки старослов. **измъждати** “послаблювати, виснажувати”, староболгарськ. **измъждити**, болгарськ. *междука* “мерехтїти, слабо світїти”. Послідовність семантичних перетворень вкладається в межі моделі “*виснажувати, бути слабким, змученим – втрачати інтенсивність – світїти слабким, нерівним світлом – мерехтїти*”, де в основу формування семантики миготїння покладений мотив зменшення інтенсивності ознаки, перенесення значення втоми, втрати сили людиною на зниження сили світїння. Семантична модель має вектор “суб’єктивні фізичні відчуття людини – мерехтїння”. До етимологічного гнізда наведеної праоснови відносять також болгарськ. *мъждь* “епідемія”. Більшість рефлексів праслов. *тъдѣти та пов’язаної з ним праслов. основи *тъдъ-лъ мають значення фізичного виснаження людини, проте серед континуантів є й такі, що позначають дію меншої інтенсивності, наприклад російськ. діал. *модець* “погано горїти, тлїти, чахнути, гнити, киснути, танути”, що підтверджує інтерпретацію мотивуючого для моделі значення як “знижувати інтенсивність” [13, s. 318 – 319; 14, с. 375 – 376; 15, с. 520; 16, с. 124 – 125; 17, с. 205 – 206].

Описані вище семантичні моделі для слов’янського мовного матеріалу об’єднані походженням значення світїння від значення фізичного стану, що є хворобливим, як-от внутрішнім запаленням чи виснаженням, де семантика світїння мотивована семантикою посилення інтенсивності дії або ознаки чи її втрати. В описаній нижче моделі значення світїння походить від значення емоційного стану людини та мотивоване значенням руху та розгортання, посилення дії. Такий випадок являє собою українське дієслово *ярїти, ярїтися* ‘випромінювати яскраве світло’, ‘яскраво зеленїти’, ‘виявляти зло, лють’ [12, с. 648], праслов’янський попередник якого реконструюється як *juriti (саме від нього виводиться українськ. *юрїти* “метати, метушитися”), від якого у свою чергу походять праслов. *jarъ та *jariti. Описавши таку послідовність утворення праслов’янських форм, укладачі ЕССЯ реконструюють етимон у вигляді праїндоевроп. **iour-*, у якому *r* є формантом, а *o* вокалізм – іменним, отже вбачається можливим звести праслов’янські форми до праїндоевроп. **ieu-* “мішати, приводити у рух”.

Окреслимо семантичний ланцюг перетворень українського дієслова: праїндоевроп. **ieu-* “мішати, приводити у рух” – праслов. **jarъ(jь)* “палаючий, колочий, сильний”, *jariti “горїти, грїти” – старослов. **ѡрь** “суворий, різкий”, давньоруськ. **ѡрь** “гнів” – українськ. *ярїй* “яскравий, яскраво-зелений, палаючий; світлий, білий”, *ярїти* “сяяти, блищати”, *ярїтися* “блищати, палати”. Зважаючи на відсутність узгодженої думки у встановленні праїндоевропейського архетипу та семантичної реконструкції праслов’янських основ, наведемо когнати українськ. *ярїти*, що мають широкий спектр значень, як-от російськ. *ярїй* “палкий; сердитий, злий, завзятий, блискучий, яскравий”, білоруськ. *яры* “лютий; ярїй (про хміль)”, польск. застар. *jarу* “ясний, прозорий, чистий, міцний, бадьорий, гарячий, розпусний”, чеськ. *jarу* “бадьорий, молодий, свіжий”, словацьк. *jěру* “терпкий”, нижньолуж. *jěру* “терпкий, гіркий; запальний, грубий”, болгарськ. *ярък* “яскравий”. Наведемо також рефлекси праслов’янського вербатива, таким чином, щоб охопити коло значень континуантів праслов. *jariti: болгарськ. діал. *яря ся* “сердитися”, сербохорватськ. *jariti* ‘розпалювати’, ‘ворушити (вогонь, жар)’, *jariti se* “сердитися”, чеськ. *jařiti* “гнівати, сердитися”. Серед континуантів більш ранньої слов’янської форми *juriti* засвідчуємо російськ. *юрїти* “метатися, метушитися, кишїти”, білоруськ. *юрїць* “пустувати, загравати, сильно бажати”, болгарськ. *юрвам* “нападаю”, македонськ. *јурне* “помчить, кинеться”, сербохорватськ. *јурити* “мчати, бігти, гнати” [13, s. 205; 10, с. 551; 18, с. 174 – 175, 178 – 179; 198 – 199].

Вважаємо за необхідне обґрунтувати вибір наведеного матеріалу. Серед континуантів є лексеми зі значенням руху, яке, очевидно, є первинним, статевого бажання, емоцій, горіння, смакових відчуттів, світїння, набуття яскравого кольору. Очевидно, що семантичні перетворення відбувалися таким чином: на основі значення руху розвивається значення “горїти, нагрївати”, “розпалювати”, яке починає

позначати людські емоції та фізичні відчуття, як-от “сердитися”, “відчувати фізичне бажання”, що асоціюються із припливом жару, горінням, а значення світіння виникає від значеннями горіння, жару. Схема набуває вигляду “мішати, приводити у рух – розпалювати – гніватися – світитися яскравим світлом”. Чітко прослідковується вектор розвитку семантики від об’єктивного до суб’єктивного на зламі праїндоевропейської та праслов’янської мовних віх, що набуває ще чіткіших обрисів у час переходу від праслов’янської до старослов’янської та давньоруської мов та від суб’єктивного до об’єктивного у формуванні семантики світіння. Як видно, рефлексії праслов’янських лексем охоплюють широкий слов’янський мовний простір, а спектр їхніх значень може бути об’єднаний спільним знаменником руху, посилення інтенсивності дії

Іншої точки зору на реконструкцію етимона російськ. *ярый*, а відповідно й українського *ярій*, *ярїти* має П. Черних, реконструюючи архетип як праїндоевроп. **ioros-* ‘палкий’, ‘поривчастий’, ‘стрімкий’ від праїндоевроп. **ia-*, **io-* “бути збудженим, роздратованим”, яке виводиться від значень “мситися”, “карати”, при цьому наводячи когнати, значення яких можуть слугувати для підтвердження вищевикладених положень, а саме словен. *jarost, jariti* “гнати” “переслідувати”, *jariti se* “бурлити, кипіти”, польськ. *jarzyć się* “яскраво горіти, виблискувати” [19, с. 473]. Такої точки зору дотримується польський етимолог В. Бориш. Досліджуючи значеннєві перетворення польськ. *jarzyć się* ‘палати, слабо виблискувати’, ‘блищати’, ‘палати барвами’, спорідненого з польськ. *jarу* “міцний, моторний”, він виводить лексеми від праїндоевроп. **ioro-* “роздратований”, праслов. **jarъ(jь)* “палаючий, колючий, сильний”, *jariti “горіти, гріти”. [13, с. 205].

Ми поділяємо точку зору, за якою архетипом для наведених лексем виступає праїндоевроп. **ieu-* “мішати, приводити у рух” оскільки сема руху може об’єднати значення швидкого руху, стрімкого руху, переслідування, горіння, емоцій, світіння. Описана субмодель може бути віднесена також до моделі “рух – яскраве світіння”, а в основі формування значень рефлексів, зокрема значення яскравого для українського і польського дієслів, лежить мотиваційна однака посилення інтенсивності певної якості, що виявляється у значеннях розпалювання, відчуття гніву, яскравого світіння, набуття кольору.

У межах моделі “почуття та емоції людини – світіння” розглянемо чеськ. *sršet* “іскрити, іскристо розлітатися” від старочеськ. *sršěti* “страхатися, лякатися, тікати від переляку”, за деякими лексикографічними джерелами “гудіти, муркати, дзижчати, вивергати”. Можливість зіставлення чеської лексеми із словенськ. *sršiti* “наїжачуватися, настовбурчувати волосся” наштовхує чеського етимолога Ю. Рейзeka на думку про її зв’язок з чеськ. *srst* “шерсть, овна” від праслов. *serstь та праїндоевроп. **ker(s)-* “щетина, тверде волосся”, семантичний зв’язок між якими він пояснює як “настовбурчувати шерсть – лякатися – розбігатися”, при цьому не заперечуючи звуконаслідувального походження слова. Вибудуємо можливі семантичні схеми: “цетина, шерсть – настовбурчуватися – боятися, лякатися – розлітатися від переляку – іскрити, виблискувати” або “звукнаслідування – лякатися, страхатися – тікати від переляку – розлітатися на всі боки – іскрити, виблискувати”. Відносимо описані схеми до моделі “людські відчуття, емоції – світіння” дещо умовно, оскільки семантика виблискування пов’язана не безпосередньо зі значенням переляку, а мотивована значенням руху, а конкретно значеннями “розлітатися”, “розбігатися на всі боки” [20, с.628].

Семантика світіння різної інтенсивності може виникати від значення фізичних відчуттів чи емоційного стану людини, але є мотивованою не суб’єктивною семантикою, а об’єктивними значеннями розпалювання, горіння як посилення ознаки, виснаження як послаблення ознаки, що відбиває непостійну мінливу природу світла, а також бути пов’язаною зі значеннями швидкого руху чи поширення у просторі. Семантика світіння розвивається також від значення чуттєвого сприйняття, зокрема засліплення, чи поколювання.

Опрацювання семантичних схем необхідно здійснювати на всіх етапах розвитку лексеми, щоб визначити, який саме значеннєвий зсув визначає спектр її сучасних значень

В окремих германських мовах засвідчуємо реалізацію моделі “фізичні відчуття – світіння” із субмоделями “мучити – в’ялий – робити в’ялим – приголомшувати, вражати – засліплювати – сліпучий блиск”, “сприймати – дивитися – той, на якого хочеться дивитися – гарний – блискучий, світлий – м’яке світло”, “звуконаслідувальня – щипати, колоти (про фізичні відчуття людини) – виблискувати”, де значення світіння виникає через тісний семантичний зв’язок світла та зору, його здатності впливати на людину, а у слов’янських – “фізичні відчуття – світіння” із субмоделями “нутроці, печінка – запальний внутрішній процес – боліти, гноїтися – розпалювати – світити”, “виснажувати, бути слабким, змученим – втрачати інтенсивність – світити слабким, нерівним світлом – мерехтіти”, та “емоційний стан – світіння” із субмоделями “мішати, приводити у рух – розпалювати – гніватися – світитися яскравим світлом”, “цетина, шерсть – настобурчуватися – боятися, лякатися – розлітатися від переляку – іскрити, виблискувати”, що відображають властивості та фізичну природу світла.

Перспективним є розширення мовного матеріалу шляхом залучення лексем інших груп мов, а також опрацювання та зіставлення семантичних моделей розвитку світлолексем різних мовних груп, у яких значення світіння походить від значення фізичної дії, як - от поширення у просторі, коливального чи швидкого руху.

THE REALISATION OF THE SEMANTIC MODEL “PHYSICAL AND EMOTIONAL STATES – LIGHT” IN GERMANIC AND SLAVONIC LANGUAGES

I. O. Pryshepchuk, graduate student
Kyiv National Linguistic University,
73 Velyka Vasylkivska St., Kyiv, 03680, Ukraine
E-mail: irynapry@ukr.net

The determination of the semantic laws in the development of the lexis of modern languages at different stages of their development is one of the main issues of historical linguistics.

The article deals with the elaboration of the semantic models of the words denoting light in the Germanic and Slavonic languages in which the meaning of shining stems from the meaning of physical or emotional state. The motivational basis of the evolution of the light semantics is elucidated. The semantic chains which describe the development of the lexemes under consideration are shown along the axis “proto- language – old languages – modern languages”. By means of the contrastive method the common and distinctive features in the aforementioned groups of languages are established.

Key words: semantic model, motivational basis, Indo-European proto-stem, reflex

РЕАЛИЗАЦИЯ СЕМАНТИЧЕСКОЙ МОДЕЛИ “ФИЗИЧЕСКИЕ И ЭМОЦИОНАЛЬНЫЕ СОСТОЯНИЯ ЧЕЛОВЕКА – СВЕЧЕНИЕ” В ГЕРМАНСКИХ И СЛАВЯНСКИХ ЯЗЫКАХ

И. А. Прищепчук, аспирант,
Киевский национальный лингвистический университет,
ул. Большая Васильковская, 73, г. Киев, 03680, Украина
E-mail: irynapry@ukr.net

Определение семантических закономерностей развития лексического состава современных языков является одним из приоритетных направлений сравнительно-исторического языкознания.

Статья посвящена описанию моделей семантического развития лексем с семантическим компонентом “свет” в германских и славянских языках, в которых значение света происходит от значения физического или эмоционального состояния человека, при этом определяется мотивационная основа развития значения свечения. Семантические цепочки описаны на оси “праиндоевропейский язык – древние языки – современные языки”. С помощью сопоставительного метода выделяется общее и отличительное в языках указанных групп.

Ключевые слова: семантическая модель, мотивационная основа, индоевропейская праоснова, рефлекс.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дронова Л. П. Методика диахронического исследования и когнитивный подход к языку / Л. П. Дронова // Вестник Томского государственного университета. Серия Филология. – Томск : Издательство Томского государственного ун-та, 2013. – № 2 (22). – С. 23 – 39.
2. Левицкий В. В. Этимологический словарь германских языков / В. В. Левицкий. – Винница : Новая Книга, 2010. – Т. 1. – 616 с.
3. Царегородцева О. В. Русские светообозначения в индоевропейском контексте : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01 “Русский язык” / О. В. Царегородцева. – Томск, 2009. – 27 с.
4. Györy G. A cognitive approach to the methodology of semantic reconstruction / Gabor Györy, Irén Hegedüs // *Current Methods in Historical Semantics* / [ed. by Kathryn Allan, Justyna A. Robinson]. – Berlin, New York : Mouton de Gruyter, 2012. – P. 313 – 334.
5. Klein E. *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language* / Ernest Klein. – Amsterdam : Elsevier, 1967. – Vol. 2. – P. 854–1776.
6. Skeat W. *An Etymological Dictionary of the English Language* / Walter Skeat. – Oxford : Clarendon Press, 1888. – 884 p.
7. Kroonen G. *Etymological Dictionary of Proto-Germanic* / Guus Kroonen. – Leiden-Boston : Brill, 2013. – 794 p.
8. Pokorny J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch* / Julius Pokorny. – Bern-München : Franke Verlag, 1959. – 1183 p.
9. *Etymologisch woordenboek van het Nederlands* / M. Philippa, F. Debrabandere, A. Quak, T. Schoonheim & N. van der Sijs [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.etymologie.nl/> (29.09.2016).
10. *Етимологічний словник української мови* : В 7 т. / [АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; ред. кол. О. С. Мельничук (гол. ред. та інші)]. – К. : Наукова думка, 2012. – Т. 6 : У–Я. – 568 с.
11. *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд* / под. ред. О. Н. Трубачева. – М. : Наука, 1979. – Вып. 6. – 222 с.
12. *Словник української мови* / під. ред. І. К. Білодіда. – К. : Наукова думка, 1980. – Т. 11 : Х–Ь. – 699 с.
13. Boryś W. *Słownik etymologiczny języka polskiego* / Wiesław Boryś. – Krakow : Wydawnictwo Literackie, 2008. – 861 s.
14. *Български етимологичен речник* / под. ред. В. И. Георгиева, И. Дуриданова. – София : Проф. Марин Дринов, 1995. – Т. 4 : Минго–Падам. – 1004 с.
15. Черных П. Я. *Историко-этимологический словарь современного русского языка* / П. Я. Черных. – Т. 1 : А–Пантомима. – М. : Русский язык, 1999. – 624 с.
16. *Этимологический словарь русского языка* / под. ред. А. Ф. Журавлева и Н. М. Шанского. – М. : Издательство МГУ, 2007. – Вып. 10. – 400 с.
17. *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд* / под. ред. О. Н. Трубачева. – М. : Наука, 1994. – Вып. 20. – 253 с.
18. *Этимологический словарь славянских языков. Праславянский лексический фонд* / под. ред. О. Н. Трубачева. – М. : Наука, 1981. – Вып. 8. – 255 с.
19. Черных П. Я. *Историко-этимологический словарь современного русского языка* / П. Я. Черных. – Т. 2 : Панцирь–Ящур. – М. : Русский язык, 1999. – 560 с.
20. Rejzek J. *Český etymologický slovník* / Jiří Rejzek. – Voznice : Leda, 2009. – 794 s.

REFERENCES

1. Dronova L. P. The methodology of diachronic studies and cognitive approach to language. *Tomsk State University Journal (Vestnik)*, Tomsk, 2013, pp. 23 – 39.
2. Lewitskiy V. *Etymological dictionary of Germanic Languages*. Vinnista, Nova Kniga, 2010, vol. 1, 616 p.
3. Tsaregorodsteva O. V. *Russian lexemes denoting light in the Indo-European Context*. Dr. philol. sci. diss. Tomsk, 2009, 27 p.
4. Györy Gabor, Hegedüs Irén. A cognitive approach to the methodology of semantic reconstruction. *Current Methods in Historical Semantics*, Berlin, New York, Mouton de Gruyter, 2012, pp. 313–334.
5. Klein E. *A Comprehensive Etymological Dictionary of the English Language*. Amsterdam, Elsevier, 1967, vol. 2, pp. 854–1776.
6. Skeat W. *An Etymological Dictionary of the English Language*. Oxford, Clarendon Press, 1888, 884 p.
7. Kroonen G. *Etymological Dictionary of Proto-Germanic*. Leiden-Boston, Brill, 2013, 794 p.
8. Pokorny J. *Indogermanisches etymologisches Wörterbuch*. Bern, München, Franke Verlag, 1959, 1183 p.
9. Philippa M., Debrabandere F., Quak A., Schoonheim T. & N. van der Sijs. *Etymologisch woordenboek van het Nederlands*. Available at : <http://www.etymologie.nl/> (Accessed 29.09.2016).
10. *Etymological dictionary of Ukrainian in 7 volumes*. Kyiv, Naukova dumka, 2012, vol. 6, 568 p.
11. *Etymological dictionary of Slavonic languages. Proto-Slavonic Lexical Fund*. Moscow, Nauka, 1979, vol. 6, 222 p.
12. *Dictionary of the Ukrainian language in 11 volumes*. Kyiv, Naukova dumka, vol. 11, 699 p.
13. Boryś W. *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Krakow, Wydawnictwo Literackie, 2008, 861 s.
14. *Etymological dictionary of Bulgarian in 7 volumes*. Sophia, Prof. Marin Drinov, 1995. V, 4, 1004 p.
15. Chernyh P. *Historical and etymological dictionary of modern Russian*, Moscow, Russian Language Publ., 1991, vol. 1, 624 p.
16. *Etymological dictionary of Russian*. Moscow, Moscow State University Press, 2007, vol. 10, 400 p.

17. *Etymological dictionary of Slavonic languages. Proto-Slavonic Lexical Fund.* Moscow, Nauka, 1994, vol. 20, 253 p.
18. *Etymological dictionary of Slavonic languages. Proto-Slavonic Lexical Fund.* Moscow, Nauka, 1981, vol. 8, 255 p.
19. Chernyh P. *Historical and etymological dictionary of modern Russian.* Moscow, Russian Language Publ., 1991, 560 p.
20. Rejzek J. *Český etymologický slovník.* Voznice, Leda, 2009, 794 s.

Надійшла до редакції 14 вересня 2016 р.